KOMŞU HAKKI

Mekke'nin fethi sırasında Benî Kâ'b b. Huzâa kabilesinin sancaktarlarından biri olan Huveylid b. Amr el-Kâ'bî'nin[1] anlattığına göre, birlikte oldukları bir sırada Hz. Peygamber art arda üç kez,

وَاللَّهِ لاَ يُؤْمِنُ ، وَاللَّهِ لاَ يُؤْمِنُ ، وَاللَّهِ لاَ يُؤْمِنُ

"Vallahi iman etmemiştir." der. Meraklanan sahâbîler,

وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ

"Kim, yâ Resûlallah?" diye sorduklarında Hz. Peygamber,

الَّذِى لاَ يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَايِقَهُ

"Komşusunun, kendisine kötülük yapabileceği kaygısından kurtulamadığı kimse" cevabını verir.[1]

Komşularına kötülük yapabileceği kaygısı yaşatan bir kimsenin cennete giremeyeceğini dile getiren[3] ve "مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ الْجَارُ الصَّالِحُ" hadisinde iyi bir komşuyu mutluluk kaynağı olarak gören[2] Sevgili Peygamberimiz, komşuya yapılan eziyeti ise, şiddetle reddetmektedir.

Nitekim bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا ، أَوْ لِيَصْمُتْ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلاَ يُؤْذِ جَارَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden ya hayır söylesin ya da sussun! Allah'a ve âhiret gününe iman eden komşusuna eziyet etmesin! Allah'a ve âhiret gününe iman eden misafirine ikram etsin!"[3]

Muhammed b. Abdullah b. Selâm'ın anlattığına göre, kendisine gelip komşusunu şikâyet eden bir adamı Peygamberimiz, *"Sabret."* diyerek geri çevirir. İkinci kez geldiğinde aynı tavsiye ile geri gönderir, üçüncü kez gelip komşusunun kendisine hâlâ eziyet ettiğini söylediğinde,

---

[1] Buhârî, Edeb, 29.
[2] İbn Hanbel, III, 408.
[3] Buhârî, Rikâk, 23.

اِعْمِدْ إِلَى مَتَاعِكَ فَاقْذِفْهُ فِي السِّكَّةِ فَإِذَا مَرَّ بِكَ اَحَدٌ فَقُلْ آذَانِي جَارِي فَتَحِقُّ عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ أَوْ تَجِبُ عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ

"Eşyalarının yanına git ve onları yola at. Yanından birisi geçtiğinde, 'Komşum bana eziyet ediyor.' de. Bu durumda lânet onu bulacaktır."[4] buyurur. Rahatsız olan komşu kendisine söylenileni yapar, dolayısıyla insanlar komşusuna eza veren şahsa beddua etmeye başlarlar. Bunun üzerine şikâyet edilen şahıs Hz. Peygamber'e gelip, "Yâ Rasûlallah, insanlar bana neden böyle davranıyorlar?" diye sorar. Sevgili Peygamberimiz, *"Nasıl davranıyorlar?"* dediğinde de, "Bana beddua ediyorlar." diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Resûlü, *"İnsanlardan önce Allah sana lânet etmiştir."* diyerek onu kınar. Söz konusu şahıs, "Bir daha böyle bir şey yapmayacağım." diyerek pişmanlığını ortaya koyar. Şikâyet eden kimseye, "Artık benden hoşlanmadığın bir şey görmeyeceksin." şeklinde söz verir.[7] Peygamberimiz de ona, *"Eşyanı kaldır, artık güvendesin."* buyurur.[8]

Hz. Ali, kişinin komşularına karşı böbürlenmesinin kıyamet alâmetlerinden olduğunu belirtmektedir.[9] Peygamber Efendimiz de eşi tarafından kendisine sağlanmayan birtakım imkânlara sahipmiş gibi görünerek komşusuna gösteriş yapmasının günah olup olmadığını soran bir kadına,

إِنَّ الْمُتَشَبِّعَ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلاَبِسِ ثَوْبَىْ زُورٍ

"Kendisine verilmeyeni varmış gibi gösteren kimse, yalan elbisesi giyen kimse gibidir."[5] buyurmuştur. Dolayısıyla masum görünen yalanları ve yapmacık davranışları reddederek komşuya karşı dürüst olunmasını tavsiye etmiştir.

Allah Resûlü,

وَأَحْسِنْ جِوَارَ مَنْ جَاوَرَكَ تَكُنْ مُسْلِمًا

"Sana komşu olanlara güzel davran ki Müslüman olasın."[6] bir başka rivayette,

وَأَحْسِنْ إِلَى جَارِكَ تَكُنْ مُؤْمِنًا

---

[4] İbn Ebû Şeybe, Musannef, Edeb, 10.
[5] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VII, 486.
[6] İbn Mâce, Zühd, 24.

“Komşuna iyilik yap ki mümin olasın.”[7] buyurmak suretiyle güzel komşuluğun Müslüman için vazgeçilemez bir davranış olduğuna dikkatleri çekmiştir.

Sevgili Peygamberimiz, bu güzel hasletin terkini ise bozulmanın bir tezahürü olarak görmüş ve kıyamet alâmeti olarak nitelemiştir.[13] Öte yandan kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevaplarda nafile olarak çok fazla oruç tutmasa, namaz kılmasa veya sadaka vermese bile komşusunu rahatsız etmeyen kişinin cennete gideceğini, çok namaz kıldığı, oruç tuttuğu ve sadaka dağıttığı hâlde komşusuna eziyet eden kimsenin ise cehenneme gideceğini belirterek[14] bir başka açıdan güzel komşuluğun önemine dikkatleri çekmiştir.

İnsanlar her zaman aynı varlık ve imkân içerisinde olmasalar da Hz. Peygamber onları komşularına ikram etmeye teşvik etmiştir.[15] Komşu tarafından yapılan ikramın küçümsenmemesi gerektiğine de vurgu yapan Allah Resûlü, evi idare eden kadınlara hitaben şöyle buyurmuştur:

يَا نِسَاءَ الْمُؤْمِنَاتِ لاَ تَحْقِرَنَّ إِحْدَاكُنَّ لِجَارَتِهَا وَلَوْ كُرَاعَ شَاةٍ مُحْرَقًا

“Ey mümin hanımlar! Sizden biri (pişirilirken) yanmış koyun paçası dahi olsa komşusu tarafından kendisine ikram edilen şeyi küçümsemesin.”[8]

Komşuya yapılacak ikram konusunda Rahmet Peygamberi'nin Ebû Zerr'e yaptığı tavsiye son derece dikkat çekicidir:

إِذَا طَبَخْتَ مَرَقًا فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرَانِكَ فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمَعْرُوفٍ

“Çorba pişirdiğinde suyunu biraz fazla koy, sonra komşularına bak, uygun bir şekilde çorbandan onlara da ikram et.”[9]

Söz konusu tavsiyelerin ne kadar anlamlı olduğuna vurgu yapmak ve komşunun gözetilmesini sağlamak isteyen Allah Resûlü,

مَا يُؤْمِنُ مَنْ بَاتَ شَبْعَانٌ وَجَارُهُ طَاوٍ إِلَى جَنْبِهِ

---

[7] Tirmizî, Zühd, 2.
[8] Muvatta’, Sıfatü’n-nebî, 10
[9] Müslim, Birr, 143.

“Yanı başındaki komşusu açken, tok yatan kimse iman etmemiştir.”[10] uyarısını yapmakta, komşuya ikramda bulunulmasını[19] ve hediyelerle de gönlünün alınmasını istemektedir.

Nitekim kendisi de, biraz sert mizaçlı olan Mahreme'ye hediye vererek onun gönlünü almaya çalışmıştır. Hz. Peygamber kendisine gelen oldukça gösterişli kaftanları ashâbına dağıtmıştır. Bunu duyan Mahreme oğluna, “Haydi biz de gidelim.” diyerek Rasûlullah'ın yanına gelmiştir. Onun sesini duyan Allah Resûlü, kendisi için ayırdığı kaftanı göstererek, *“Bunu senin için sakladım, bunu senin için sakladım.”* demiş ve ona hediye etmiştir.[20]

Rasûlullah'ın komşuları için gösterdiği bu duyarlılığı ashâb-ı güzîn de sürdürmüş, yanlışları düzeltmeye çalışmışlardır. Meselâ İbnü'z-Zübeyr'i cimrilik konusunda uyaran İbn Abbâs, ona Hz. Peygamber'in,

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِى يَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ

“Yanı başındaki komşusu açken karnını doyuran kimse mümin değildir.”[11] hadisini hatırlatmıştır.

Komşuyla iyi ilişkilerin sürdürülmesini tavsiye eden Allah Rasûlü, kendisi için istediğini kardeşi/komşusu için istemeyen kimsenin (gerçek mânâda) iman etmiş olmayacağını belirtmiştir.[22] Komşuya eziyet verecek ve onu rahatsız edecek sözlü ya da fiilî her tür davranıştan kaçınılmasını tavsiye eden Sevgili Peygamberimiz, komşusunun eziyetine sabreden insanları Allah'ın sevdiği üç gruptan biri olarak zikretmiştir.[23] Zira insan, malı, eşi veya çocuklarıyla imtihana tâbi tutulduğu gibi, komşusuyla da imtihan edilebilmektedir.[24]

Yakın komşunun hak ve hukukta önceliği olduğunu vurgulayan Rahmet Peygamberi,

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِى جَارَيْنِ بِأَيِّهِمَا أَبْدَأُ

“Ey Allah'ın Resûlü iki komşum var, ikramda bulunurken hangisinden başlayayım?” diye soran Hz. Âişe'ye,

بِأَدْنَاهُمَا بَابًا

---

[10] İbn Ebû Şeybe, Musannef, Îmân ve rü’yâ, 6.
[11] Beyhakî, es-Sünenü’l-kübrâ, X, 7.

“Kapısı (sana) en yakın olandan.” cevabını vermiştir.[12] Hatta Sevgili Peygamberimiz, komşuların davetleri çakıştığında da en yakın olan komşunun davetinin tercih edilmesini tavsiye etmiştir.[26] Statü farkı bir yana, farklı bir dine mensup olsa bile yakın komşunun önceliği korunmuştur.

Tâbiîn neslinin önde gelen müfessirlerinden Mücâhid şöyle anlatmaktadır: “Abdullah b. Amr'ın (ra) evinde bir koyun kesildi. Geldiğinde ailesine, 'Yahudi komşumuza ikram ettiniz mi?' diye ısrarla sordu. Ardından da şunları söyledi: 'Rasûlullah'ı şöyle derken işittim:

مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِى بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ

'Cebrail bana komşu hakkından o kadar çok bahsetti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim.' ”[13]

İzzet ve ikramda önceliği olan komşu, alım ve satımda da “şuf'a” yani “komşuluktan kaynaklanan öncelik hakkı”na sahiptir. Zira Sevgili Peygamberimiz, bir kimsenin evini veya tarlasını satın almada komşusunun öncelik hakkına sahip olduğunu belirterek[28] komşusuna teklif etmeksizin bir kimsenin sahip olduğu malı veya hissesini satmaya kalkışmamasını söylemiştir.[29]

Bunu dikkate alan Hz. Peygamber'in azatlı kölesi Ebû Râfi', evini satmak istediğinde durumu komşusu Sa'd b. Ebû Vakkâs'a haber vermiştir. Sa'd b. Ebû Vakkâs evi almak istemediğini söyleyince orada bulunan Misver b. Mahreme, alması konusunda ısrar etmiştir. Bunun üzerine Sa'd, ancak dört bin dirheme (gümüş para) ve taksitle alabileceğini söylemiştir. Bu şartlarda evi, komşusu olan Sa'd'a satmayı kabul eden Ebû Râfi', “Hz. Peygamber'in,

الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقَبِهِ

'Komşu (bitişiğindeki malı satın almada) öncelik hakkına sahiptir.'[14] dediğini işitmemiş olsaydım, bu paraya asla satmazdım. Zira beş yüz dinar (altın para) veren olmuştu.” açıklamasını yapmıştır.

Şuf'a hakkında komşunun öncelenmesi, o malı komşuya değerinden düşük fiyata satmayı gerektirmez. Sadece malın değeri neyse o değeri verenler arasında komşuyu

---

[12] Ebû Dâvûd, Edeb, 122-123.
[13] Tirmizî, Birr, 28.
[14] Buhârî, Şuf'a, 2.

öncelemek esastır. Ancak Ebû Râfi' komşuluk hakkı konusundaki hassasiyetinden dolayı evini daha düşük fiyat verse de, komşusuna satmayı tercih etmiştir.

Kendi ihtiyacını gördükten sonra komşuların da istifade etmelerini sağlamak için, ortak kullanılan suyun engellenmemesini talep eden[31] Hz. Peygamber, ihtiyaç fazlası suyun satılmasını da hoş karşılamamıştır.[32] Bir kimsenin ev veya bahçe duvarından komşusunun da faydalanmasına izin vermesini ve komşusunun kendi mülküne ulaşabileceği bir yol temin etmesini istemiş,[33] hatta ihtilâf edildiği takdirde bu yolun yedi zira (1 zira yaklaşık yarım metrekaredir.) olarak belirlenmesini uygun görmüştür.[34]

Nitekim Hz. Peygamber'in duvara kiriş koyması için komşuya izin verilmesine yönelik talebine[35] rağmen farklı tavırlar sergileyen Müslümanlara Ebû Hüreyre, *"Sizden biri duvarına komşusunun kiriş koymasına engel olmasın."* hadisini hatırlatarak "Vallahi onu (kirişi) omuzlarınızın arasına koyarım." diyerek tepki göstermiştir.[36]

Peygamber Efendimiz (sav),

خَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ

"Allah katında komşuların en hayırlısı, komşusuna karşı en güzel davranandır."[15] buyurmuş, hatta kişinin komşusu tarafından hayırla yâd edilmesinin, Yüce Mevlâ tarafından günahlarının affına vesile olabileceğini belirtmiştir:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَشْهَدُ لَهُ ثَلَاثَةُ أَهْلِ أَبْيَاتٍ مِنْ جِيرَانِهِ الْأَدْنَيْنَ بِخَيْرٍ إِلَّا قَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ قَبِلْتُ شَهَادَةَ عِبَادِي عَلَى مَا عَلِمُوا وَغَفَرْتُ لَهُ مَا أَعْلَمُ

"Bir Müslüman öldüğünde, en yakın komşularından üç hane halkı kendisinin iyi bir insan olduğuna şahitlik ederlerse, Yüce Allah, 'Bildikleri kadarıyla şahitlikte bulunan kullarımın şahitliğini kabul ettim ve (onun hakkında) kendi bildiklerimi de bağışladım.' buyurur."[16]

Allah nezdinde şahitliği önemli olan komşunun yaptığı değerlendirme, bir davranışın iyi mi yoksa kötü mü olduğunu belirlerken bile etkilidir. Nitekim "İyi mi kötü mü

[15] Dârimî, Siyer, 3
[16] İbn Hanbel, II, 409.

yaptığımı nasıl bilebilirim?” diye soran sahâbîye Hz. Peygamber şu tavsiyede bulunmuştur:

إِذَا سَمِعْتَ جِيرَانَكَ يَقُولُونَ قَدْ أَحْسَنْتَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ وَإِذَا سَمِعْتَهُمْ يَقُولُونَ : قَدْ أَسَأْتَ فَقَدْ أَسَأْتَ

“Komşularının, 'İyi yaptın!' dediğini duyarsan iyi yapmışsındır; onların, 'Kötü yaptın!' dediğini duyarsan da kötü yapmışsındır.”[17]

Komşu hakkındaki nebevî uyarılara kulak veren bir mümin, komşuya zarar verecek veya onu rahatsız edecek davranışlardan kesinlikle uzak duracak, kendisi için arzu ettiğini onun için de arzu edecek, kendisi için istemediğini onun için de istemeyecektir. Çünkü komşu olması ona bir ayrıcalık sağlamaktadır. Ona yapılan herhangi bir kötülük ya da verilen zarar, diğerlerinden farklı değerlendirilmektedir.

Allah katında en büyük günahın ne olduğunu soran Abdullah b. Mes'ûd'a Hz. Peygamber,

« أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ » « ثُمَّ أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ » « ثُمَّ أَنْ تُزَانِىَ حَلِيلَةَ جَارِكَ»

Yaratan Allah olduğu hâlde O'na şirk koşmanın, fakirlik endişesiyle çocuğunun canına kıymanın ve komşunun karısıyla zina etmenin en büyük günahlar olduğunu söylemiştir.[18]

Kendisi için “ne iyi komşu” diye şiirler söylenen[41] Sevgili Peygamberimiz, komşunun gözetilip kollanmasını, iyi yönlerinin anlatılmasını istemiş, onun hoş olmayan ve özel hayatla ilgili hâllerinin ifşa edilmesini ise yasaklamıştır.[42] Müslüman, komşusu yardım talep ettiğinde onu geri çevirmeyen, borç istediğinde elinden geldiğince onu destekleyen, muhtaç olduğunda elinden tutan, hastalandığında ziyaretine giden, acı tatlı gününü onunla paylaşan, öldüğünde cenazesinde bulunan, onun evine ve ailesine zarar vermeyen, ona ikramda bulunan ve saygı gösteren kimsedir.[43]

Kişinin dünyada saadetine vesile olacak, âhirette ise kendisi hakkında şahitlik yapacak komşusunun seçimine dikkatleri çekmek isteyen Merhamet Elçisi şöyle buyurmuştur:

---

[17] İbn Mâce, Zühd, 25.
[18] Müslim, Îmân, 141.

الْتَمِسُوا الْجَارَ قَبْلَ الدَّارِ ، وَالرَّفِيقَ قَبْلَ الطَّرِيقِ.

“Ev almadan önce komşu, yola çıkmadan önce de arkadaş arayın.”[19]

[19] Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebîr, IV, 268.